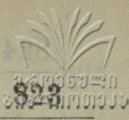

მე სამრეწველო ლტოლვილება თავის-თავათ ბადებს ლტოლვილებას გადასახლებისას. ჩვენ, ქართველებიც, ამ უკანასკნელ დროს შევდევით ამ გზაზე, ჩვენშიაც იღვიძებს მოთხოვნილება აქეთ-იქით წასვლა-მოსვლისა და უკეთესის ძიებისა. მეორე მხრით, ჩვენი მეზობელი ერებიც ამასვე ელტვიან და ასე ხან ჩვენ მოგხედვებით მათ და ხან ისინი მოგვხედებიან ჩვენ, ხან ჩვენი ინტერესი ეწინააღმდეგება მათ ინტერესებს და ხან მათი ინტერესი ეწინააღმდეგება ჩვენსას. და რაც უფრო წინ წავალთ სამრეწველო გზაზე, რაც უფრო თავს დავაღწევთ ძველ პატრიარქალურ-ფეოდალურ ურთიერთობას და გამოვალთ სამოქალაქო ასპარეზზე, მით უფრო გაძლიერდება ჩვენი ასეთი მიდრეკილება, მით უფრო გახშირდება გადასახლ-გადმოსახლება და მამასადამე მით უფრო გამწვავდება ბრძოლა. ამ საერთო შეტაკებაში ვინ გაიმარჯვებს და ვინ დამარცხდება, ვინ გაილესება და ვინ აღორძინდება — ეს ძირითადი კითხვებია არსებობისა.

რას შეიცავს ეს ბრძოლა? რა არის, საზოგადოთ, გადასახლება? გადასახლება მოასწავებს გადასახლებულთ და გადასახლებულ ადგილს, ე. ი. ადამიანთა საცხოვრებელ მიწა-წყალს, ტერიტორიას. აი, ამ ელემენტებ შორის ტყდება ბრძოლა. პირველი ან იმორჩილებს მეორეს ან და თვითონ ემორჩილება მას. ის რაც უფრო მაღალი კულტურის მატარებელია, მით უფრო ბატონდება ბუნებაზე და თავის ყურ-მოჭრილ მონათ ხდის. და პირ იქით, ის რაც უფრო დაბალი კულტურისაა, მით უფრო იჩაგრება, ბუნებასთან ბრძოლაში მარცხდება და ბოლოს ერთიანათ ემორჩილება. მარა რა არის მაღალი და დაბალი კულტურა? კულტურის სიმაღლე დღეს იზომება მრეწველობის სიმაღლით. ცხადია, მრეწველი ხალხი იძლევა საუკეთესო კოლონიზატებს. ამის მაგალითს წარმოგვიდგენენ ინგლისელები. ამათ დასახლეს ამერიკა, ავსტრალია და მრავალი კუნძულები. როგორ, რით? მრეწველი ხალხი თუ სადმე მიდის, მიდის მხოლოდ სამრეწველო და სავაჭრო მიზნით. უცხო ქვეყანაში ისინი ეპატრონებიან მთამადნებს, ნავთ-სადგურებს, ხსნიან ფაბრიკა-ზავოდებს, აშენებენ ქალაქებს და ასე მთელ ალებ-მიცემობის და მოქალაქეობის სათავეში დგებიან. ამას თან მოსდევს მეცნიერება, სწავლა-ცოდნა და სხ. და ასე, თვით უდაბნოსაც გაანაყოფიერებენ, თვით უკაცო ადგალსაც ხალხით ავსებენ და ცხოვრებას ატარებენ. მიწის შემუშავებას, მეურნეობას აქ მცირე ადგილი უჭირავს; იმას ან ადგილობრივ მკვიდრთ უტოვებენ ან და ამასაც კაპიტალისტურ წესით ამუშავებენ. ერთი სიტყვით ბურჟუაზიას წარმოების ერთი ნაწილი უცხოეთში გადააქვს, ამას თან მისდევს მუშა-

ხალხი და ასე იქმნება ახალ-შენი. აშკარაა, გადასახლებების უძლიერესი იარაღი ვაჭრობა და მრეწველობაა. და ეს ასეც უნდა იყოს ამ სამრეწველო დროში. მარა ყველა ხალხი ხომ მრეწველი არ არის. ზოგი მათგანი გვიან გამოსულია ამ გზაზე და ჯერ კიდევ ვერ მოუსწორია განახლება. მისი ცხოვრების უმთავრესი წყარო მეურნეობაა და მიწაზეა მიკრული. წასვლა-მოსვლის, გადასახლ-გადმოსახლების სურვილი მასში სუსტია. და თუ ის მაინც სახლდება, ამის მიზეზია ან მიწის სიღვივროე ან და მთაერობა. გადასახლებულნი, როგორც მეურნენი, პირველ ყოვლისა მეურნეობას ეყანებიან. აქტომ ისინი ბუნებრივად არა ქალაქებში და სამრეწველო ცენტრებში, არამედ სოფლებში, მინდორ-ველებში. ისინი იცვლიან მხოლოდ ადგილს, ტერატორიას და არა ხელობას. და აი, სწორეთ აქედან წარმოიშვის უმთავრესი მიზეზი მათი დამარცხებისა, ჯერ ერთი რომ, როგორც დაბალი კულტურის ხალხი, იძულებულია გარეშე ბუნებას თვითონ შეეწყოს, მის გზაზე იაროს და არა ის დაიმორჩილოს და თავის სურვილზე ატაროს. მეორეთ, მაშინ როდესაც ვაჭრობა, როგორც ჩრდილოეთში ისე სამხრეთში, თითქმის ერთი და იგივეა, მეურნეობა სრულიად სხვა-და-სხვაა. კარგი ვაჭარი ერთ ალაგას კარგი ვაჭარია მეორე ალაგასაც. მარა კარგი მეურნე სამშობლოში შეიძლება ძალიან ცუდი მეურნე იყოს უცხოეთში. აქ თვითოეული ნაჭერი მიწა, თვითოეული კუთხე და მუხრა განსაკუთრებითი ბუნებრივი თვისებებით არის აღჭურვილი, ყველა ამის გამოკვევა და შეგნება თართო განვითარებას მოითხოვს. მეორე მხრით, მეურნეობის ნაწარმოების გაყიდვა საჭიროა. თუ ეს ქვეყანა სამრეწველო ქვეყანა არ არის, ბაზარიც სუსტია და სარჩო-საბადებელი ან ჩალის-ფასათ უნდა გადაჰყაროს, ან ზ ბეღელში შეინახოს. ხოლო თუ აქ მრეწველობა და ალებ-მიცემობა საკმაოდ განვითარებულია, ბაზარიც გაფართოებულია, მარა ყველა ამის ბატონ-პატრონი ვაჭრებია და მეურნეც იძულებულია მათ ბაღში იტრიალოს. ამ ნაირათ, გადმოსახლებულნი — მეურნენი ორ ნაირ ბრძოლას ეწევიან: ბრძოლას ბუნებასთან ზ ბრძოლას მოქალაქეობასთან. წაიღეთ ქვევით. ვთქვათ რომ ერთ და იმავე ტერიტორიაზე იბრძვიან ორი ხალხოსნობის წარმომადგენელი ერთი და იმავე იარაღით, მაგ: ორივე მრეწველია, ორივე ალებ-მიცემობის და ვაჭრობის სარბიელზე მოღვაწეობს. რომელ ერთობას რჩება აქ ბურთი და მოედანი? აქ ბრძოლის გადაწყვეტია მუშა-ხალხი. იმ მუშას, რომლის კულტურული მოთხოვნილება მცირეა და მამასადამე მცირე დღის ქირასაც ჯერდება, მეტი მუშტარი ჰყავს. კაპიტალი-

სტი, მიუხედავად მისი ნაციონალიზმისა, საშინელ საქმის კაცთ ხდება, როცა მოგვებ-წაგებზე მთავარი საქმე. ის პირველ ყოვლისა იაფ მუშას ეძებს, არის ეს მისი თანამემამულე თუ არა — მისთვის სულ ერთია, თუ კი, რასაკვირველია, საქმეს კარგათ აკეთებს ამ რიგით დაბალ კულტურულ ეროს მუშა-ხალხი დევნის მაღალ კულტურულ ეროს მუშას და სამრეწველო ადგილებში თვითონ ბატონდება. ამის მაგალითია ჩეხეთი, იტალიელი, პოლონელი, და სხ. ესენი საშინელ კონკურენციას უწევენ გერმანელთა გერმანიის მიმართ. პოლონელები სილონიდან და პოლონურიდან გადადიან დასავლეთ პრუსიაში და მთელ კუთხეებს იჭერენ. მაგ. რეინის და ვესტფალიის საზღვრებში ადგილებში (ქალაქ ესენს და მის მიდამოებს გარდა) 97,000 პოლონელი მუშა რაიცა მცხოვრებთა 10% შეადგენს. გელსენკირხის მაზრაშია 30,000 ე. ი. ადგილობრივ მცხოვრებთა 20%, ასევე სხვა მაზრებში. საქმე იქამდის მივიდა რომ წელს რეინსტაგის არჩევნის დროს საკუთარი პოლონელი კანდიდატიც კი წამოაყენეს, ხოლო პოლონურ სკოლებს ხომ კი ხანია თხოვლობენ (*Kölnische Zeitung* 9 მაისის 98 წ.) ბოჰემიაში მთავარად და ფაბრიკა ზავადები ნემსების ხელოვნება, ხოლო მუშები კი ჩეხელებია; ჩეხელები მიდიან ავსტრიაში და შრომის ბაზარზე იქაც ამარცხებენ ნემსების ხელოვნებას. სამხრეთ საფრანგეთში ისე გაძლიერდნენ იტალიელები, რომ წელს პარლამენტში სოციალისტების ერთმა დეპუტატმა წინადადება შეიტანა: კაპიტალისტები კანონით ვაიძულოთ, რომ უცხო და შინაურ მუშათ ერთნაირი ქარა მისცენო. ეს პირდაპირ ეწინააღმდეგება ბურჟუაზიის ინტერესს და მასთანადე პროექტის უარისყოფაც მოსალოდნელია. ერთი სიტყვით, ერთ და იმავე ნიადაგზე ორ მეტოქე ერთა შორის ის იმარჯვებს, რომლის მუშა-ხალხს ნაკლები მოთხოვნილება აქვს და ამიტომ ნაკლები ქირით ჯერდება 1).

მარა შეიძლება ეს მეტოქეობა სამეურნეო ასპარეზზე წარმოებდეს. ამ შემთხვევაში კითხვა უფრო რთულია, ამის გადაწყვეტათ საქაროა თვით წარმოების წეს რიგის სახეში მიღება. მეურნეობას აწარმოებენ ორ-ნაირათ: ინტენსიურათ და ექსტენსიურათ.

1) ეს იმას კი არ ნიშნავს, რომ ექვს წელს უფრო ნაკლები მოთხოვნილება აქვს, მით უფრო ამარცხებს მეტოქეს. ამ მოთხოვნილებას საზღვარი აქვს, რომლის დაბლა დაშვებას საფრანგულ განადგურებას გამოიწვევს. წარმოადგენს რომ ჩვენი ხალხი მეტოქეობა-პატრიარქალურ მდგომარეობაშია, მას ფულის მოთხოვნილება არ აქვს. მასთანადე საქაროათაც არ წავა და მკუწკაღნი იმულებულ იქნებიან სხვა ტომის მუშა-ხალხი მოიყვანონ...

პირველი მოითხოვს მეტ შრომას და კაპიტალს და ნაკლებ მიწას, მეორე კი მეტ მიწას და ნაკლებ შრომას და კაპიტალს. ინტენსიურ მეურნეობაში ნაციონალურ კითხვას წყვეტს იგივე მუშა ხალხი. პატრონი შეიძლება მოსული იყოს, მარა თუ ის ადგილობრივ ხალხს ქირაობს, და თავის მამულში ამუშავეს — თვითონ იძულებული ხდება ადგილობრივი ენა და ზნე ჩვეულება შეიტვისოს. მაგ, პრუსიის პოლონური მემამულეთა უმრავლესობა ნემსების ხელოვნებათი მუშები და მოსამსახურენი პოლონელები. და იმის მაგიერ რომ პოლონელები განემეცდნენ, თვით ნემსები პოლონელებიან. აი, ამ გარემოებათ ამ ორი კვირის წინეთ პრუსიის მთავრობას ძალა დაატანა ავსტრიის ქვეშევრდომი პოლონელი და ჩეხელი მუშები გაედევნა თავის საზღვრებიდან. აგრეთვე მან განდევნა დანიის ქვეშევრდომიც. ისინი არაერთად აგიტაციას არ ეწეოდნენ, მხოლოდ მემამულენი საიფრს გამო მათ უფრო ქირაობდნენ ვინემ ნემსებს და ეს საშიშარ მოვლენათ დასახეს. შოეზიგ ჰოლშტაინის გუბერნატორმა ფონ-კიოლერმა განაცხადა: დანიის ქვეშევრდომი მუშები განედევნენ იმიტომ, რომ ფერმერები ვაძულო გერმანელი მუშები დაიქირაონ, უამისოთ ამ პრუსიის გაგერმანელება შეუძლებელიაო. სულ სხვაა ექსტენსიური მეურნეობა. აქ უმთავრესი მნიშვნელობა ეძლევა არა დაქირევებულ მუშებს (ესენი ძლიერ ცოტაა), არამედ ადგილობრივ მცხოვრებთა სიმრავლეს და მათ კულტურულ მომზადებას. თუ კი ირგვლივ ერთი და იგივე ტომის ხალხი ცხოვრობს, ხოლო აქა-იქ უცხო ხალხი სახლობს და თანაც კულტურით ეს უკანასკნელი პირველს არ აღემატება, ცხადია სიმრავლე თავისას გაიტანს და უმცარესობა უმრავლესობის გაედევნას დამოკრძილება.

საზოგადოთ, სხვების გადმოსახლება საშიშარი არ არის მხოლოდ იმ ხალხისთვის, რომელიც კი ხანია გამოვიდა ძველ, ფეოდალურ ურთიერთობისაგან, შემუშავა ახალი მოქალაქობრივი ურთიერთობა, აიღო რძინა მრეწველობა და აღებშიცემობა, გაიხალა მიმოსვლა და ერთმანეთის გაცნობა, შექმნა ახალი მწერლობა და ხელოვნება და მით ჩამოასხა თანამედროვე ერი, ერი ერთი და განუყოფელი. წინააღმდეგ შემთხვევაში ე. ი. როცა ხალხს ჯერ კიდევ ვერ დაუღწევია თავი დროს-გადასულ წყობილებისაგან, ვერ განთავისუფლებულა ფეოდალურ ბატონობისაგან, აი, ასეთი ხალხი წარმოადგენს ძლიერ სუსტ ზღუდეს, რომლის დაღწევა ადვილი საქმეა. ამნაირი ხალხის საზრუნავია რაც შეიძლება დააჩქაროს თავისი განახლება და...

აი, რას შეიცავს გადასახლება, როცა ეს თავის ბუნებრივ დუდილზეა მიშვებული.

სხვა-და-სხვა ამბავი.

მთავარ-მართებლის კანცელარიამ ყველა გუბერნატორებს დაუგზავნა ბეჭდვის საქმეთა უმთავრესი სამართველო ცირკულიარი, რომლითაც ითხოვენ, რომ სახალხო უფასო ბიბლიოთეკები და სამკითხველოები ფუძნდებოდნ თანახმად 15 მაისს 1890 წ. შინაგან საქმეთა მინისტრის მიერ გამოცემული წესებისა. ხოლო აწ არსებული სამკითხველოები და ბიბლიოთეკები, რომელნიც სხვა საფუძველზე არიან აგებული, იმავე წესების თანახმად უნდა მოეწყონ. ეს წესები, როგორც ვიცით, ეხებიან უმთავრესათ წიგნების არჩევას.

29 ნოემბერს მოხდა მესამე საზოგადო კრება შიდა გუბერნიებიდან გადმოსასახლებელთა დამხმარე საზოგადოების საკანტროლო პალატის უფროსის ბ. ბუტირკინის თავმჯდომარეობით. ამ კრებაზე დასრულდა საზოგადოების წესდების განხილვა და გადაეცა კომიტეტს საბილოგოთ შესადგენათ. ბ. ველიჩკომ მოითხოვა წესდება კიდევ ერთხელ იქმნას წარდგენილი საზოგადო კრების წინაშე განსახილველათო, მარა ეს წინადადება არ იქმნა მიღებული. „საზოგადოებას“ ჰქონებია ამ ქამათ მხოლოდ 6,633 მანეთი...

თფილისის მესხეთე ნაწილის ბოქალთ დაევალათ შეკრიბონ კანონები შესახებ იმისა, თუ რამდენი მუშები (დედა-კაცები და მამა-კაცები ცალცალკე) მუშაობენ ბოზარჯიანცის, ენფიანჯიანცის, ალიხანოვის, ადელხანოვის, კარაპეტოვის, ჩითახოვების და „მირის“, ფაბრიკა-ზავადებზე. ამასთანავე უნდა გამოიკვლიონ რამდენი მუშა ცხოვრობს ფაბრიკების სადგომებში და რამდენი სხვა ბინებზე. ყველა ეს ცნობა ნ დეკემბრისთვის უნდა წარუდგინონ პოლიცემისტერს.

ხმოსან ტიგრანოვს ორი თვით დაპატიმრება გადაუწყვიტეს მხოლოდ იმისთვის, რომ საბჭოში ქალაქის თავს ბ. ევანგულოვს გაცხარებულ დავის დროს უთხრა: „გთხოვთ დარიგებებს ნუ მიკითხაეთ, მე თვითონ შემიძლია თქვენზე მოგცეთ არა უარესი დარიგებები“ და კიდევ: „ბატონო თავო, მე ისე ცოტათი პატივისცემა მაქვს თქვენი, რომ სამარცხინოთ მიმაჩნია თქვენ თავ-მჯდომარეობას ქვეშ დარჩენა“. ბედნიერია ბ. ევანგულოვი!

1897 წელს ამიერ-კავკასიაში ყოფილა 28,755 თამბაქოს პლანტაცია, რომელთაც 3,082 დესიატინა მიწა ჰქვრია და სულ მოუტია 212,016 ფუთი თამ-

ბაქო. ამ უკანასკნელ 5—6 წელიწადს თამბაქოს მოყვანას უმატია 35 პროცენტით, ანუ წელიწადში 6 პროცენტით. ამ წარმოებაში პირველი ალაგი უჭირავს ქუთაისის გუბერნიას, სადაც 16,329 პლანტაციაა 2,886 დესიატინა მიწით, რაცა 142,400 ფუთ თამბაქოს იძლევა. თფილისის გუბერნიაში კი 2,781 პლანტაცია არის 426 დესიატინით და იძლევა 37,660 ფუთს. თამბაქოს მაზანდა არის 12—15 მანეთი ფუთზე. მსხვილ მეთამბაქოებს უფრო კარგი თვისების თამბაქო გამოყავთ და ამიტომ სამი მანეთით ყოველთვის მეტათ ყიდიან ისინი, ვინემ წვრილი მეთამბაქოები. („საეაქრო-სამრეწველო გაზ.“ № 255).

იმავე გაზეთის იმავე ნომერში დაბეჭდილია ერთი მეტათ საყურადღებო წერილი რუსეთის მრეწველობის შესახებ. აქედან სხვათა შორის ვეცობილობთ, რომ რუსეთს იმპერიაში ყოფილა 1885 წ. 20,847 ფაბრიკა და 759,495 მუშა; 1896 წ. 38,401 ფაბრიკა და 1.742,181 მუშა. ხოლო დამუშავებული საქონლის ღირებულება ერთი მილიარდიდან (1886 წ.) 2 მილიარდ 745 მილიონ მანეთამდე აწეულა. მუშათა 55 პროცენტს უკვე გაუწყვეტია ყოველივე კავშირი მეურნეობასთან. კერძოთ, კავკასიაში 1893 წ. ყოფილა 22,030 ფაბრიკის მუშა, 1896 წ. კი 55,668.

დღეს, კვირას, ქართულ თეატრში დრამატულ საზოგადოების არტისტებისაგან წარმოდგენილ იქნება: „პირველი ბუზი“ კომედია 3 მოქმედებათ და ვოდევილი „გამარჯვებულებს არა სჯიან“. ხუთშაბათს ათ ამთვეს დანიშნულია ჩვენი ნიჭიერი არტისტი ქალის, ჩერქეზიშვილის, ბენეფისი. წარმოდგენილი იქნება „რას ვეძებდი და რა ვპოვე“! კომედია ბარ. ჯორჯაძისა და „გლახა ჭრიაშვილი“ ილ. ქავჭავაძისა.

დღეს კვირას სახალხო თეატრში ქართული სცენის მოყვარენი წარმოდგენენ „პეპოს“, კომედიას სუნდუკიანცისას.

ჩვენ მივიღეთ ი. იმედაშვილის მიერ გამოცემული ორი წიგნაკი: 1) ლ. ტოლსტოის „რისთვის ითვრება ხალხი“, თარგმანი განდევლისა, შეიცავს 62 გვერდს და ღირს 5 კაპ. 2) „ზურაბის კოშკი“ სურათი თუშების ცხოვრებიდან ის. ბუქტურაულისა, შეიცავს 40 გვერდს და ღირს 3 კ. ამ წიგნაკს აწერია, რომ წმინდა შემოსავლის 30 პროცენტი გადაიდება წ. კ. საზ. მუზეუმის და ქართველ დედათა სკოლის სასარკებლოთ.

პ ო ლ ი ტ ი კ ა .

ვილჰელმ მეორე, გერმანიის იმპერატორი, მეტათ შესანიშნავი კაცია ახლანდელ ხელმწიფეებს შორის. მოძრავი ხასიათით, სამხედრო ორგანიზატორული ნიჭით, პოლიტიკაში შორსმჭვრეტელობით და სახელმწიფო საქმეთა მართვით ძალიან მოგვაგონებს პრუსიის კაროლს ფრიდრიხ დიდს, რომელმაც შექმნა მეთურამეტე საუკუნეში პრუსიის სამეფოს ძლიერება. თვით იმპერატორი ვილჰელმ მეორე ძალიან ბაძავს თავის დიდ წინაპარს შინაგანსა და გარეგან პოლიტიკაში. სხვა ხელმწიფურ ღირსებებს შორის ის არის მჭევრმეტყველობის ნიჭითაც შემკული.

ტახტზე ასვლისათანავე მან განაცხიფრა ევროპა სამი საგნით: 1) შემოიტანა გერმანიის კლასიკურ აღზრდაში დიდი ცვლილება; ის შეიქნა ფორმალური აღზრდის ზმკედარი ბერძნულ-ლათინური ენების წინააღმდეგი; 2) მოისურვა გაუმჯობესება მუშათა მდგომარეობისა და 3) განადიდა საზღვაო სამხედრო ძალა, თანაუგრძნო სავაჭრო ფლოტის გადიდებას, რომ გარეშე ქვეყნებში—აზიაში და აფრიკაში ახალი ვრცელი ბაზრები მოეპოვებინა გერმანიის აღებმიცემობისთვის და მის ფაბრიკების ნაწარმოებისთვის. იმას გარეშე პოლიტიკაზე დიდი ყურადღება აქვს მიქცეული და ცდილობს საერთაშორისო საქმეებში გერმანიის სახელმწიფოს პირველი ალაგი დააჭერინოს და თვითონაც მსოფლიო ასპარეზზე პროგრესიული დროშა ხელში ეკავოს.

საიდან დაებადა ასეთი პროგრამა ვილჰელმ II, ან როგორმა შინაგანმა და გარეგანმა გარემოებებმა წააქეზეს ის ამ გზას დადგომოდა? აი, საკითხი, რომელსაც ჩვენ მოკლეთ უნდა ეუფოთ პასუხი, რადგან არც ადგილი და არც გარემოება ნებას არ გვაძლევს, ამ საგანს ვრცლათ შევეხოთ.

1870 წელს, როდესაც გერმანიამ ძლია საფრანგეთი, ვილჰელმ პირველმა, შეიპყრო ნაპოლეონ მესამე, მოხდა მას საიმპერატორო გვირგვინი და დაიშენა მითი ქალარა. იმდროს ვილჰელმ მეორე, ვილჰელმ პირველის შვილიშვილი, თერთმეტი წლის ყმაწვილი იყო. მაშინ ის ღემნაზიის მეორე კლასში ემზადებოდა შესასვლელათ; მისი ძმა პრინც ჰენრიხი კი მხოლოთ მეათე წლისა იყო. 1874 წლის გასულს რამდენიმე თვე შემთხვევით გავატარე კასელის ქალაქში და ხშირათ ეხედავდი ამ ორ გერმანიის პრინცებს სულ უბრალოთ ქუჩაში მოსეირნებებს. იმათ ეცვათ უბრალო სამოქალაქო ტანთსაცმელი და თავზე Hüte *) (ქულები) ეხუ-

*) Hut და ქუდი ერთი ინდოგერმანული სიტყვის ძირიდან უნდა წარმოებდეს. გ. წ.

რათ. შორი-ახლოს მიდევდა ხოლმე მათ აღმზრდელი, ისიც სამოქალაქო ტანთსაცმელში გამოწყობილი; იმათ უბრალო მოქალაქის შეილებიდან ვერ გაარჩევდა კაცი, ისინი კასელის ღემნაზიაში იმნიართვე მარტივათ იზრდებოდნენ, როგორც სხვა მოქალაქის შეილები, იგივე ღემნაზიური ფორმები ეცვათ, როგორც სხვებს.

იმდროს მთელი გერმანიის ტომი შეერთებულ სახელმწიფოს შეადგენდა. იმის იმპერატორის ფერხთა ქვეშე იყვენ გათელილი საუკუნო მტრები პრუსიის და გერმანიის სახელმწიფოებისა: ერთი მხრით ავსტრია, დამარცხებული 1866 წელს და განდევნილი გერმანიის კავშირიდან, მეორე მხრით საფრანგეთი დაჩაგრული, რომელსაც ჩამორთმეული ჰქონდა ლუდოვიკოს XIV დროს წართმეული ორი მაზრავლზასი და ლოტარანგია. ამ სახით იმპერატორი ვილჰელმ მეორე თავის სიყმაწვილეშივე ხედავდა გაძლიერებას და შეერთებას მთელი გერმანიისას. შინ მისი აზრით იმას ბევრი ალაზა ჰქონდალა საკეთებელი. ნაციონალური აღორძინება და შინაგანი გაძლიერება გერმანიის იმპერიისა მისმა წინაპრებმა დაამთავრეს. ვილჰელმ მეორეს კი ბედმა არგო ყმაწვილობაშივე გაძლიერებული ერის თაონობა, აურაცხელი ჯარი, სახელმწიფო ხაზინის სიმდიდრე, შეენიერთა გაწყობილი სამხედრო ფლოტი და ამავე დროს მისი კანცლერი ევროპის სახელმწიფოებს წინ უძლოდა. მაშ რალა დარჩენოდა მას?.. —მე დამრჩენიაო—წამოიძახა მან, როცა ბაბუა მოუკვდა და კრონპრინცობა მიიღო, პროგრესის დროშა ხელში ავიღო და აღმოსავლეთისკენ გავეშუროვო; დღემდის ეს მსოფლიო დროშა საფრანგეთს ეჭირა ხელში და ახლას გერმანიის იმპერატორის უნდა იყოსო. მე მესამოცდაათე წლის კაცი ვარ, ესე იგი იმ თაობის კაცი, რომელმაც გერმანიას ახალი ნაბიჯი უნდა გადადგმეინოს წინ, ღირსი და შესაფერი ჩემი მამაპაპის ღვაწლმოსილობისაო. აი, ამ იღვით არის მთელი ახლანდელი გერმანიის ბურჟუაზიული თაობა გატაცებული და მართლაც თავის იმპერატორს მესამოცდაათე წლის კაცს ეძახის. აი, ამ იღვით გატაცებული თვით იმპერატორი ვილჰელმ მეორე მუდამ მოგზაურობს, ეცნობა თავის მეზობელ ქვეყნებს, ესაუბრება იმათ გვირგვინოსნებს, კარის კაცებს, სახელმწიფოს მმართველებს, ვითარდება და სწავლობს ყოველსავე, რაც მას გამოადგება; ავითარებს და ცდის თავის თავს მსოფლიო პოლიტიკაში.

იმას გულში აქვს ამოჭრილი თავის წინაპრის ფრიდრიხ დიდის პროგრამა, რომელმაც ეკატერინე მეორის ძლიერებისაგან იხსნა ერთხელ ოსმალეთი იმ განზრახვით, რომ ეს სამხრეთის ლომი თავის დროზე ჩემ სახელმწიფოსაც გამოადგებოა. ნაპოლეონ

პირველის დამარცხებას ახლა სხვათა შორის იმ გარემოებასაც აბრალებენ, რომ როცა ის ალექსანდრე პირველთან ომს ემზადებოდა, ოსმალეთი სულ დივიწყაო. ნაპოლეონ მესამეს უნდოდა ეს ნაკლულენება თავისი ბიძისა შეეფსო და ამიტომაც მთელ თავის ხელმწიფობაში ოსმალეთს მუდამ კავშირს უწყვედა და პაპის მორჩილი ყმა იყო ქრისტეს საფლავის ქვეყნებში კათოლიკის სარწმუნოების გასაერცვლებლათ. დღეს იმისი ალაგი ეილჰელმ მეორემ იგღო ხელში, მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ მან გამოაცხადა: მე თანასწორათ პატივს ვცემ ყველა სარწმუნოებას, მაჰმადიანებს არ დავაჩაგრინებ ქრისტიანობასო, მაგრამ თვით მაჰმადიანებიც მიყვარან და იმათი სულთნის კარგი მოკავშირე და მეგობარი ვარო. რასაკვირველია, ასეთი აზრები გერმანიის იმპერატორისა არც აღმოსავლეთის კათოლიკეთა და არც მართლმადიდებელთა მთარეელებს არ იამებოდათ. მაგრამ ეილჰელმ მეორე, რადგან ფრიდრიხ დიდის პროგრამას ასრულებს გარეშე პოლიტიკაში, მეტი ღონე არა აქვს, ასე უნდა მოიქცეს: მისი დევიზია — „Drang nach Osten“ (გაფეშტროთ აღმოსავლეთისკენო). ასეთი დევიზი ადრე თუ გვიან უეჭველათ პასუხს აკებინებს მას რუსეთთან, როგორც პალესტინაში და მცირე აზიაში, ისე ჩინეთში და წითელი ზღვის ნაპირებზე. ცხადია, რომ ამ შემთხვევაში მისი ბუნებითი მოკავშირენი უნდა იყონ როგორც ინგლისი და ამერიკა, ისე ოსმალეთი. ასეთ ლიბერალურ შედეგს ვერა დაუდგებარა წინ. ამას გრძნობენ დღეს მთელი ევროპის ქურნალ გაზეთები, ამასვე ლაპარაკობენ რუსეთის პოლიტიკოსებაც. ამ სახით თუ მეცხრამეტე საუკუნემ დაიშუშა პრინციპი ეროვნობისა და შექმნა ნაციონალიზმის მცნება, ნაციონალური წარმოება, მეოცე საუკუნე კი უეჭველათ შეიმუშავებს ტომობითს პრინციპს და წამოაყენებს ეკონომიურ ნიადაგზე ტომობითს ბრძოლას. ერთი მხრით წამოდგებიან შეკავშირებულნი სლოვენთა ტომები, მეორე მხრით ლათინთა ტომები და მესამე მხრით ინგლის-საქსონთა, ანუ კელტთა ტომები. აი, ამ სამგვარ ტომთა ბურჟუაზიას შორის უნდა იყოს სამინელი სააღებ-მიცემო ღ საძრწველო კონკურენცია, საოცარი ბრძოლა ცხოვრების ასპარეზზე. რმპერატორი ეილჰელმ მეორე დღეს ამ პრინციპის წარმომადგენელია; იმას უჭირავს ხელში ინგლის-საქსონთა ტომების დროშა და ამისთვის ის ვერ უმტყუნებს ამ ტომთა წარმომადგენელ სახელმწიფოებს, რომ მათთან კავშირი არ შეკრას.

გ. წერეთელი.

„კავალის“ კორესპონდენციები.

ქვემო მახსანი. 22 ნოემბერს, მოხდა საგანგებო კრება ქვემო-მახსანის მომხმარებელ საზოგადოებისა. პირველი საათი შესრულდა და ჯერ ხალხი არსად იყო. მოსულიყო 9—10 წვერი და ისინიც ბევრ ლოდინს შემდეგ უკანვე დაბრუნებას აპირებდნ. გამგეობის წევრმა მახარაძემ გამოაცხადა — კრება უეჭველათ უნდა მოხდეს, დღევანდელ მდგომარეობაში ამხანაგობის საქმის დატოვება ყოველად შეუძლებელია და ამიტომ თქვენ გარდაწყვეითე წარპოდგენილი საკითხებით. ზოგიერთ პირთ უარი განაცხადეს, ჩვენი დადგენილება კანონიერი არ იქნება, მით უმეტეს, რომ დღევანდელ კრებას იმისთანა საგნებზე ექნება ლაპარაკი, რომელთა გადაწყვეტა შეუძლიათ არა უმცირეს 2/3 წევრთა. მერე დაატარეს კაცი და ახლო სოფლებიდან საათის 3-ზე შეაგროვეს 28 წევრი. მახარაძე სანდურაეს უცხადებს საზოგადოებას გულცილობაზე, მხოლოდ ზოგიერთი საზოგადოებას ამართლებენ იმითი, რომ ხშირათ ძველი გამგეობა უზღველათ ექცეოდა საზოგადოებას, ბევრ მათგანს შეურაცხყოფა მიაყენეს, ზოგს ხმა არ ამოაღებინეს, ხალხს სიტყვა არ ათქმევინეს და აი ამიტომ წევრები უსამოვნობას ერიდებიან და აღარ დააარებინ კრებებზედაო.

შემდეგ ბ-მა მახარაძემ მოახსენა კრებას თუ რა ჩაბარა ძველი გამგეობისაგან და ან რა გარემოებაში ჰპოვა იმან ამხანაგობის ვაჭრობა. გამოაცხადა, რომ, თუ ახალი წევრები არ შევიძინეთ და ან დამატებითი ფულის ჩასვლით თანა არ გავაძლიერეთ, საეკვია ამხანაგობის ვაჭრობის გაგრძელებაო. ანგარიშის კითხვის დროს ჩამოვარდა ნისიებზე ლაპარაკი. ერთმა წევრმა იკითხა: გამგეობის წევრს ჯავაშვილს რომ ჩვენი ვალა გამაურიცხეთ, პროცენტებიც უნაგარიშეთ თუ არაო. ამაზე მახარაძემ უპასუხა, უპროცენტოთ ვუანგარ შეთ ფულიო. დ. ნახიძე: საზოგადოებამ ნება მოგვცა გამგეობის წევრთ თვეში თითოს 30 მან. დახარჯვისა. წლის ბოლოს ეს ფული უნდა შეგვევსო იმ ჯილდოდან, რომელიც ჩვენ გვერგებოდა წლის საერთო მოგებიდან. ჩვენც ვხარჯეთ თვეში 30 მან. მაგრამ, რადგან წლის ბოლოს ამხანაგობას ზარალი ჰქონდა მოუსავლობის (!) გამო, ჩვენ ჯილდოთ აღარაუვარი შევებედა და ველარც შევავეთ დანახარჯი. ოთხი წელიწადი მუქთათ ვიმსახურეთ და რალა სარგებელი და უნდა ვაპლიოთ საზოგადოებას, განა ჩვენი სამსახური კი საკმარისი არ არისო. საზოგადოებიდან ხმა გასცეს, რომ თუ საზოგადოებამ ნება მოგვცათ თვეში 30 მან. გეხარჯათ, ეს ხომ წელიწადში 360 მან. შეადგენს, წლის თავს რომ ნა-

ხეთ, ზარალი იყო, მეორე წელს რაღათ ხარჯეთ? თუნდა ეგეც კანონიერი იყო. ორი წლის განმავლობაში ხომ სულ 720 მან. ნება გქონდა, შენ 1020 მან. რათ დახარჯე. თუ დახარჯე კიდევ რატომ აღარ აბრუნებო. (ზოგი იძახის უჯამაგიროთ არ იყავით, უფრო მეტს ხარჯავდით ჯამაგირზეო), ნადირაძე ჯაბრებს, ხმაურობაა. მათიაშვილი ლაპარაკობს, ნადირაძე აწყვეტინებს. მათიაშვილი: ბატონებო, ჩივით ხალხი არ დაიარება კრებებზე. თქვე დალოცვილებო, არავის კი არას ათქმევინებთ და აბა რისთვის და მოვიდეთ. ეგ. მენთეშაშვილი: გამგეობას ნება ჰქონდა ეხარჯნა, ნისიათაც მიეცა, ნისიების გადახდა კი მაგათი ვალი არ იყო. ხმა ისმის კრებიდან. კრებას ის არ დაუდგენია, ნისიათ გაცეით უზომოთ და მერე ნულარ აკრეფთო, ნისიას საზომი და საზღვარი უნდა ჰქონოდა. ნადირაძე: ნისიებს ჩვენ ეკისრულობთ, რა ვადა უნდა დაგიდოთ. მდ. ბუნაშვილი: წინა კრებაზე ნადირაძე ამბობდა ორი კვირის განმავლობაში ჩაიბარებთ ნისიებსო. ახლა ისევე ნისიებზე არის ლაპარაკი. საზოგადოებიდან ხმა ისმის—ვადა დაუფინანსოთ და გავათათ. ნადირაძე ვადას არ მოგცემთ. ჩვენ დაფუტკიცებთ მონისიავით, რომ მართლა მოვალენი არიან. ჩაგაგამე: ვადას თუ არ მოგცემთ, მაშ ნისიებს როდის შეკრებათ. როგორც ვხედავ ყინულზე გინდათ ნისიების დაწერა. კრებამ ნება მოგცათ ნისიათ გავცათ არა უმეტეს ნახევარ საწევრო ფულისა. თქვენ მეტს რათ აძლევდით? მდ. ბუნაშვილი: წინათ ამბობდით დღესვე ჩაიბარეთ თქვენი ნისიებიო, დღეს კი ამბობთ, როცა იქნება ჩაიბარებთო. როდის იქნება ბოლო მოვლას ნისიებს? მასწავლებელი: როგორც საქმე გავიცან ერთი უმთავრესი კია, რომელიც საქმესა ღრღნის და აქვეითებს, ნისიებია. ჩვენ უნდა გამოვტყდეთ რომ დამნაშავენი ჩვენა ვართ. საქირო ზომები არ მიგვიღია ნისიის შესაკრეფათ, საზოგადოების საყვედური აქ საბუთიანია. საზოგადოებას ის ხომ არ უთქვამს ნისიათ გაცეით და ნულარ მოთხოვთო. მე ვთხოვ საზოგადოებას დანიშნოს ვადა როდის რა ნისია ავიღოთ. ნისია გაცემულია წევრებზე და არა წევრებზე. ნისიების შესაგროვებლათ კანონიერი ზომები უნდა მივიღოთო. შემდეგ გადაწყვეტეს ნისიებისთვის ვადა მიეცეთ მომავალ კრებამდის და გადავიდენ შენობის საქმეზე. მასწავლებელი: შენობის საქმე ისეთ გარემოებაშია, რომ გამგეობამ იმისი გადაწყვეტა ვერ იკისრა. შენობა, რომელშიაც დებოა, იმ პირობებშია დაყენებული რომ ამხანაგობისთვის ზარალის მეტი არა მოაქვსრა. ამ გარემოებაში საქმის დატოვება საზარალოა. გთხოვთ მეტი ყურადღებით მოექცეთ ამ საქმეს და გადაწყვეტოთ როგორ გავათავოთ საქმე. როგორც

ვიცი შენობა დაუწყია ჯავაშვილს. ფული შემოკლებია და მერე საზოგადოებას დაუხარჯავს. დაუხარჯავს ზოგიერთ წევრსაც. დღეს ეს შენობა ჯავაშვილს დაუყოვნებლივ თავის სახელობაზე და იმას ეკუთვნის, ჯავაშვილი ამბობს ფული მომეცით და შენობა თქვენი იყოსო. ბევრთაჲ მქონდა ლაპარაკი შენობის შექმნაზე. თუ საზოგადოებას შენობაც ექნება, ზურგი მაგარი ექნება, მხოლოდ იმ პირობით უნდა შეიძინოს, რომ ეს სასარგებლო იყოს მისთვის. ჩემი აზრით საზოგადოებამ ჯავაშვილს უნდა დაუბრუნოს თავისი ფული. საზოგადოებამ რომ შენობაც შეიძინოს, იმდენი კიდევ უნდა შემოიტანოს, რაც შემოიტანილი აქვს, ან არა და მოიშოროს ჯავაშვილი და კერძო პირებს მისცეს შენობა და შემდეგ ნელ-ნელა გამოიყიდოს.—წარმოითქვა, რომ ჯავაშვილი აქ არ არის და უიმისოთ საქმე არ გათავდებაო. მერე იკითხეს ჯავაშვილის პირობები და აღმოჩნდა, რომ ჯავაშვილი იმას გარდა რაც დაუხარჯავს შენობაზე კიდევ 543 მან. მეტსა თხოვლობსო. ს. მასწავლებელი: ვის ეუწყოდოთ შენობა? 4000 მან. გქონდა, ისიც აღარ გვიჩანს, შიგ რა დავაწყობო. მდ. ბუნაშვილი: საზოგადოებამ რომ გამოიყიდოს, სასარგებლოა, მაგრამ ვალი სულ ვალია ჯავაშვილის იქნება თუ სხვისა. მოდი დივიდენდზე ხელი ავიღოთ და იმითი გამოვიყიდოთ, სახლი, ან სხვა პირებს გადავცეთ და მერე ნელ ნელა დავიხსნიოთ. ბუნაშვილი, მენთეშაშვილი და მასწავლებელი ამბობენ, რომ კერძო პირები ყიდულობენ შენობას. ექვსას თუმანს გვადლევენ, ავითი ჩვენც შენობაზე დანახარჯ ჩვენ ფულს ვიბრუნებთ, სხვასაც ვუსწორდებით და იმ პირებს ამ ფულში 6% აძლევთ. შენობა ჩვენ სახელობაზე იქნება და მერე გამოვიყიდით კიდევაც. ახლა ქსენონს გამართვენ მაჩხანში, ნახევარ შენობას იმათ ეპქირავენთ იმათგან ქირას ავადებთ და ჩვენ შენობა იაფათ დავგიჯლებო. ეს პირობა ძალიან სასარგებლოა ჩვენთვისო. გ. ტყეშელაშვილი: მე მიკვირს ღმერთმანი. აქ ხშირათ ოცნებობენ ხოლმე. 360 მან. წელაწადში საიდან უნდა ვაძლიოთ და ან რათ? უფრო ქალაქ ალაგას ამისთანა შენობა ნაკლებ ფასებშია ხოლმე. ამბობენ შენობა ძალიან კარგი არისო. მერე რა რომ კარგია, თუ ჩვენ არ შეგვიძლია იმ კარგის შექმნა. განა ცოტა რამ არის კარგი რომ ვერ შეგვიძინა. ქსენონა მივაქარავენთ, ის მეტ ქირას მოგვცემს და ჩვენ მუქათათ გამოვალთო. ხუთი წელიწადია ველით მაგ ქსენონს და არსად არის—იქნება ორი წელიწადი კიდევ გავიდეს და მეტიც, მერე დარწმუნებული კი ხართ რომ ქსენონისათვის უეჭველათ ჩვენ შენობას დავიქარავენ? არა, ჩვენ მოვურიგდეთ იმ ქირაზე, რაც შეგვიძლია. ჩვენთვის საკოფი რაც იყოს ის გამო-

ჩ უ ვ ა შ ე ბ ი

ჩუხეთის სასქემწიფოში მკაჟალი სხვა და-სხვა ტომის ხალხი ცხოვრებს, სხვა-და-სხვა ენაზე მოლაშაჟაქენი. იმათში მონგოლის ტომს ადგილის სიკრცით და სიმკაჟლით მუარე ალაგი უჭირავს. ეს მონგოლის ტომი სხვა-და-სხვა გვარებათ აჩის დაუოფილი. მაგალითთ თინელები, ჩუხონელები კირკიალელები, კაღმუხუკები და მკაჟალი სხვა. ამათში ჩუგაშელები თუშტა ცოტანი აჩიან, მაგამ ერთ ალაგას ცხოვრებენ, მდ. გოლგის საზირას. ისინი იქნებან თითქმის ნახეჟარ მილიონამდე; საწმუნეობით კეკათაყვანისმტეშები აჩიან, ლაშაჟაკებენ მონგოლურ კილეზე და მსხვერჟ- ლათ წირგენ თავის ღმერთებს ცხენებს. ისინი ჭამენ ცხენის ხორცს და იგვებებან მისი რძით.

ვართვით. თუ ქსენონი გაიხსნა თითონ სახლის პატრონმა მიიქირაეოს. მოგებაც იმათი იყოს და ზარალიც. ჩვენ ახლა უნდა გადავწყვიტოთ რა პირობით გავყიდოთ სახლი, და ან რა პირობით დაინარჩუნოთ ნადირაჟე: წინათ კრებას აქვს დადგენილი შენობა უჭველათ საჭირია და უნდა გამოვიყიდოთო. ახლა ძველი ვადაწყვეტილების დარღვევა არ შეგვიძლია. ჯერ ერთი, შენობას შეძენა საზოგადოებას აერთებს; მეორეც, ახლა ქსენონი გაიმართება, ის მოგვეცემს ქირას და ჩვენ შენობა მუქათათ დაგვრჩება. ქსენონს ხალხი მოაწყდება და ჩვენც ვაჭრობა გავგიძრივლდება. გ. ტყავაჟე: მე რამდენათაც მახსოვს კრებას წინეთ არ დაუდგენია უჭველათ შენობა გამოვიყიდოთო. მხოლოთ კომისია ამოირჩია და ამ კომისიას დაეღლა გამოენახა საშუალება, თუ რა წყაროდან შეიძლებოდა შენობის შეძენა, ან

როგორ უნდა შეეყიდა. ჩვენ რამდენჯერმე მოვიტხოვეთ იმ კომისიის დადგენილება, მაგრამ არც ერთხელ გამგეობამ არ წარმოგედგინა. ვთხოვეთ წამიკითხოთ ის დადგენილება კრებისა, რომელიც შეეხება შენობის შეძენას. (წაკითხულიდან აღმოჩნდა, რომ მართლა კომისია ყოფილა დანიშნული იმის გადასაწყვეტათ, თუ რა წყაროდან შეიძლება შენობის შეძენა). მე ნადირაჟე მიიჭინებდა ძველი ვადაწყვეტილების გაუქმება არ შეგვიძლიაო. კრებას არ დაუდგენია უჭველათ უნდა შეეყიდოთ შენობაო, მხოლოთ საშუალება უძებნია. მე კიდე ვიმეორებ, რომ ჩვენ ვნო მან. ძლევა არ შეგვიძლია. ვთხოვით, ქირა დაგვიკლონ, თუ არა სხვაგან ვიქირაევით. ხმის უმეტესობით ვადაწყვეტეს შენობა კერძო პირებისთვის გადაეცათ, რომელიც ამხანაგობას თავის დანახარჯს დაუბრუნებს და სხვა მოვალეებს გაუს-

წორდება. მხოლოდ წელიწადში ამ პირთ ამხანაგობაში 6 პროცენტი უნდა აქლიოს რაცა 360 მან. შეადგენს. მერე კრებამ აშორჩია გამგეობის მეორე წევრი — იროდონ ხოსიტოვი (ველოწვილი) და კრება დაიხურა საათის 6-ზე.

წევრი.

ქ. ბათომი. 29 ნოემბერს რეინის თეატრში ქ-ნ ნ. გაბუნია ცაგარდის მონაწილეობით წამოადგინეს ა. ცაგარდის „ბაიუში“ და „ბიძისთან გამოსუმტება“ რაფ. ერისთვას. ელისაბედის როლს ასრულებდა ნ. გ. — ცაგარდისა, რეკაზისას — ბესტავაშვილი, თალიკოსას — ქ-ნი

ისპანიელი ქალი.

ან. სოდროსიგვილისა, გასპარასს — ედ. სარსოვი და კოტკასს — აკ. სოშტარია. საზოგადოთ ამ პიესაზე ვერც იმას ვიტყვით, რომ რიგინათ ჩაიარა და ვერც იმას, რომ ცუდათა. ჩვენ წინათ არ გვიანსავს ქ. ნი გ. — ცაგარელის ელისაბედის წოდებით, შეიძლება მას ეს წოდება ბუკარესტის ეთაპოსს და ძალიან კარგათა, მან რაც შეეხება ახლანდელს მისგან ამ წოდების შესრულებას, უნდა ვთქვათ მართლად, რომ კარგათ ვერ დაგვიხარებათ ელისაბედის; მან ამ წოდებით უფრო უბრალო მითამაშე მოგვგონა, ვინემ ნიჭიერი არტისტი ქალი; მაგალითათ, იმ ადგილას, სადაც ელისაბედს და თალიკოს სიცილი წასვლებათ რეპრეზენტაციის განსარჩევანს სიკეთ გამოცხადებაზე, ნ. გ. ცაგარელის სიცილი რადაც უგულო სა — სა — სა — სა იყო, მეტი არაფერი. სმიწათ, მისი ღაშაჩაის დაწყების დროს ვაუწყებს აკეთებდა (და, საზოგადოთ, ეს ნაკლი ეკვლავ მითამაშეებს ეტუობადათ), რაც წარმოდგენას შილას და ღაშათს უკარგავდა. ან. სოდროსიგვილისამ საზოგადოთ კარგათ შესრულს თავისი წოდებით, თუშტა ჩვენ მისგან უფრო უკეთესათ შესრულებას მოველოდით; ზოგიერთ მთქმელებში მართლად რომ შეუდარებელი იყო, მაგ. იქ, სადაც რეპრეზენტაციის თალიკოს: მთქმელობა და თალიკო, მითხარ, თუ გამათხარკობა — უუბნებს. მან შეგნივრათ იმდენად „რათ გამაჩინა მე დმეობა“, რამაც დიდი ტანის ცუმა გამოაწვია. საზოგადოთ, ასეთი ნიჭიერი სტენის მოყვარე, როგორც ან. სოდროსიგვილისა არის, ასეთ უმნიშვნელო და პატარა წოდებით გამოყვანა ჩვენ ცოდვათ მიგვანჩნა. ჩვენის აზრით მას შეგნივრათ შეუძლია შესრულოს საუკეთესო წოდებები საუკეთესო დროებში. — რეპრეზენტაციის საზოგადოთ არა უშავდა რა, მხოლოთ ბუბლიკისკენ სმიწათ ზურგი ჰქონდა, ცოტა წოდების უცოდინარობაც ხელს უშლიდა. კოტკასზე ვგონებ გაგნივრათ...

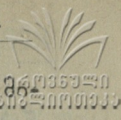
„ბიძისთან გამოსუმება“-მ ცუდათ ჩაიარა. ჩვენ შემთხვევით მოვკვინებ რეპრეზენტაციებს დაესწრობადით და მითამაშეები რეპრეზენტაციის უფრო კარგები იყვენ, ვინემ თვით წარმოდგენასზე. უმთავრეს მისეზათ ამ პიესის სეიჩინათ შესრულებლობისა უნდა ჩავთვალოთ შემდეგი: წიგნის შიგნით საქმე გასწივრება და წოდებები მხოლოთ ერთი დღის წინეთ დაარჩევს. როგორც ვიცით, ნ. გ. — ცაგარელისას ნატოს წოდებით ბუკარესტის შესრულებას და შეგნივრათაც, ახლად კი... ვერაფერი მანდა და მანდა... წარმოდგენას მეტათ სიმპტიური მიზანი ჰქონდა და ბუკარე სალხიც დაესწრო, შემოსავალიც კარგი დაჩნა. ამ მხრით არ შეგნივრათ საუკეთესო გაუგონადოთ ბათემელ ქართულ საზოგადოებას. პირაქით, მეტათ მადლობის დიქსნი არიან. წარმოდგენის გამართვა ქ. ნ. ეკვინას სოდროსიგვილისამ ითავა. მეტისმეტი შრომა გასწია ამ საქმეზე, რისთვის დიდი მადლობის დიქსნი. ჩვენ დიდათ მოსარული ვართ, რომ მისმა ამდენმა შრომამ უნაყოფოთ

არ ჩაიარა და ასე შეგნივრათ დაგვიტყვიანდა. ვისუფრებ ჩვენ ზოგიერთ „ბუკარესტის“ ამ პატარას მშრომელ ადამიანისთვის მიუბამს და თავის შეძლებისდაგვარათ საზოგადოთ ერთი საქმისთვის სელი გამოეღოს. მადლობის დიქსნი არიან ავრეთვე და ვ. კლდიაშვილი, ისიდორე მამიაშვილი და ივლიანე გოგოლაშვილი, რომლებმაც დიდი შრომა გასწიეს ამ საქმისთვის...

X.

ს ა ზ ლ ვ ა რ - გ ა რ ე თ

ინგლისი. ინგლისის სარდალმა ლორდ კიტინგმა 20 აგვისტოს დაპყრო აფრიკის ერთი დიდი პროვინცია ომდურმანი თავისი დედა-ქალაქით ხარტუმით. ხოლო ახლა შეუდგა ამ ევლურ-ქვეყნის განათლებას და ევროპის გზაზე გამოეყვანა. ამ მიზნით მან ღია წერილით მიმართა ინგლისს და თხოვს ფულით დახმარებას. აი, რას წერს ის ამ წერილში: „სუდანი შეიცავს სამ მილიონზე მეტ მცხოვრებთ, რომელნიც, შეიძლება ითქვას, სრულიად უსწავლელია. ცხადია, თუ რა საფრთხე შეიძლება გამოტყვარეს ამ მდგომარეობიდან. ამ ქვათ, უეჭველია, შეიძლება სწავლა-განათლების საძირკელი ჩაყრა და ზედმთელი შენობის აგება. მარა თუ სწავლა-განათლების ცენტრათ ხარტუმს ვაქცევთ, შეიძლება დაბეჯითებითი თქვას, რომ ეს ქვეყანა გახდება პირველ განათლებულ ძალათ მთელ აფრიკაში. და აი, ამისთვის მე ვითხოვ, რომ ხარტუმში დაარსდეს ახლადვე ერთი უმაღლესი სასწავლებელი სარდალი გორდონის სახელობაზე. სწავლება უნდა იყოს თანდათან. პირველათ უნდა ვასწავლოთ მოწინავე პირების შვილთ, სოფლების და მაზრების მეთაურთ. ესენი ძალიან ნიჭიერი ხალხია და ხალისიც აქვთ სწავლის. პირველ-დაწყებითი სწავლა უნდა შეიცავდეს: კითხვას, წერას, გეოგრაფიას და ინგლისურ ენას. და მერე თანდათან უფრო რთულ საკვებზე გადავლენ. ეს თავის თავათ ცხადია, რომ ხალხის სარწმუნოებას არ შეეხებთ. ...“ აი, ამისთვის საჭიროა ერთი მილიონი მანეთის მოგროვებაო. ეს პროექტი ისე მოეწონათ, რომ ერთ კვირაში უკვე ნახევარი მილიონი მოგროვდა. ხოლო სწავლების პლანს ძალიან კრიტიკულათ შეხედეს. პრესაში ის აზრი გამოითვა, რომ იქაური ხალხის განათლება უნდა წარმოებდეს მათ საკუთარ ენაზე (არაბულზე) და არა ინგლისურზეო. აი, რას წერს ამის შესახებ ერთი გვერდნიანი გაზეთი: „... არც ერთი ხალხის განათლება არ შეიძლება იმ ენაზე, რომელზედაც ის არ ფი-

ქრობს. და თუ მასწავლებელი ჩრდილოეთელია, ხოლო მოსწავლე სამხრეთელი იმათ იდეალს შორის ორმოა ამოთხრილი. იმათი აზროვნება სხვა-და-სხვა კალაპოტში მოძრაობს, ერთს მეორის არ ესმის და ასეთი სწავლება გამოიწვევს მხოლოდ მოწაუვის გონების დაჩლიუნებას და ზნე ხასიათის გათახსირებას...“ („Spektator 21 ნოემბერს).

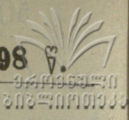
საზრანხაიმი. დრეიფუსის საქმე შედგა გათავების გზაზე, სამაგიეროთ პიკარის საქმე დაიწყო. ამ ჟამათ საფრანგეთს პიკარი უფრო ალელვებს, ვინემ დრეიფუსი, თუმცა ამ ორ საქმეს შორის მჭიდრო კავშირია. პოლკოვნიკი პიკარი განლავს დრეიფუსის საქმის სული და გული, ის არის ერთათ ერთი სამხედრო პირი, რომელმაც შეუდრკვლათ აღიარა: დრეიფუსი უდანაშაულოა და ამას საბუთებით დაემტკიცებო. აი, ასეთი სიმამაცისთვის ის განდევნეს ჯარიდან, ჩამოართვეს პოლკოვნიკობა და ბოლოს ციხეშიაც დაამწყვდიეს. მარა პიკარი უმთავრესი მოწამეა დრეიფუსის საქმეში, იმან უნდა ილაპარაკოს ყოველივე სამსჯავროს წინაშე, ხოლო მისი ღაპარაკი სარდალთა საბრალდებულო ოქმია, იმ სარდალთა, რომლებმაც დრეიფუსი უმიზნებოთ დასაჯეს. და რაღა გასაკვირველია ღენერლებს მოენდომებია, პიკარმა რომ არ ილაპარაკოს. მარა რა ნაირათ? რანაირათ და მოინდომეს იმის მაცემა სამხედრო სამართალში, ვითომ და სამხედრო საიდუმლოების გაცემისათვის. მოსამართლენი იგივე ღენერლები და მათი ამყოლ-დამყოლია. მაშასადამე პიკარს გაამტყუნებენ, ყოველსავე ღირსებას ახდიან, სასჯელს გადაუწყვეტენ და მერე რამდენიც უნდა, იმდენი ილაპარაკოს. ღირსებაახდილი და გაუბედურებული პირის ჩვენებას ძალა და გავლენა აღარ აქვს. აი, ამიტომ პარიჟის გუბერნატორმა პიკარი გადაიყენა სამხედრო სატუსალოში და კიდევაც დანიშნა მისი გასამართლების დღე. ამ გარემოებამ შეაშფოთა საზოგადო აზრი, შეაძრწუნა ადამიანური გრძნობა-გონება და ყოველი მხრიდან მთავრობას მოთხოვეს გასამართლების გადადება მანამდღი, სანამ დრეიფუსის საქმე გადაწყდებოდეს. სამინისტრომ თუმცა იცნო ამ მოთხოვნის სამართლიანობა, მარა განაცხადა: კონსტიტუციის ძალით ჩვენ, სამოქალაქო ძალას, უფლება არა გვაქვს სამხედრო საქმეებში ჩავერიოთო და თანაც დასძინა: საკასაციო სამსჯავროს შეუძლია ეს საქმე გადაადებოსო. და მართლაც ამან მოითხოვა პიკარის საქმის გადადება დრეიფუსის საქმის გარჩევამდღი. მამ პიკარი ილაპარაკებს! „ვეშმარიტება გზაშია და მას ვერაფერი შეაჩერებს!..“

— სენის დეპარტამენტის საბჭომ გადაწყვიტა: პრეფექტს (გუბერნატორს) მოთხოვოს დეპარტამენტის მართვა-გამგეობაში მოხელეობის მისაღებათ

მხოლოდ ისეთი კანდიდატი იქმნან გამოცდაზე შევებულნი, რომელთაც სწავლა მიუღიათ სამოქალაქო სასწავლებლებში და არა სასულეიქროში. არც ერთ მასწავლებელს სახელმწიფო, თუ საზოგადო სკოლისას, ნება არა აქვს სამდევლოების სკოლებშიც ასწავლოს. უნივერსიტეტიდან უნდა განიდევნოს სასულიერო საგნების სწავლება“. ეს გადაწყვეტილება გამოიწვია იმ გარემოებამ, რომ იეზუიტ-კლერიკალები თანდათან ფეხს იკიდებენ სამსახურში და თუ ასე გაგძელდა, რესპუბლიკას დაეპატრონებინ და ერთ შეწინააღმდეგე კიდევაც გააუქმებენ.

გერმანი. გერმანიის იმპერატორი იერუსალიმიდან დაბრუნდა, გახსნა რეისხტაგის სხდომები და ჯარის და ხარჯების გამარავლება მოითხოვა...

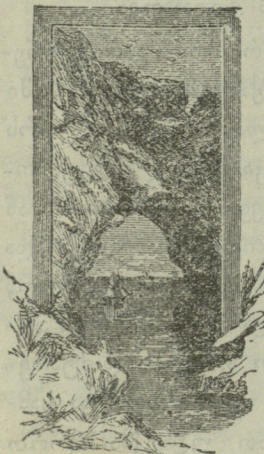
იტალი. აი, ის წერილი, რომლის გამოქვეყნებისთვის აეტ არს, ლომბროზოს ქალიშვილს, ციხეში დაპატიმრება მიუსაჯეს: — პირველათ აეტორი უარს ჰყოფს იმ ბრალდებას, ვითომ უკანასკნელ არეულობათა მიზეზი სოციალისტები იყვენ. „მიზეზი არაან არა სოციალისტები, არამედ დიდი მემამულენი და დიდი მრეწველნი. საკმარისია კაცმა სულ უბრალო, ყოველ დღიური ამბები გაითვალისწინოს, რომ ამაში დარწმუნდეს. მე ვიცნობ ერთ ფოსტის დამტარებელს, 17 წელიწადი იმსახურა, ავთ განდა და სამსახურიდან დაითხოვეს. ამ ნაირათ ულუკმა-პუროთ მთელი ოჯახი ქუჩაზე გააკდეს. ერთ ბავშს ვკითხე: რატომ ორი დღეა სკოლას მოცდი? იმიტომ რომ ბინა გამოეცვალეთო — მომიგო მან. ერთი წლის განმავლობაში სამჯერ უნდა გამოეცვალათ ბინა, რადგანაც ქირის გადახდა არ შეეძლოთ და ასე ერთი სახლიდან მეორეში ღვენიდენ.“ მრავალ ასეთ მაგალითებს შემდეგ აეტორი ამბობს: „ამ ხალხს არაოდეს არ გაუგონია რაიმე სოციალიზმის შესახებ, მარა ეს მათ ხელს არ უშლის, რომ უბედურათ ჩარიცხონ თავის თავი, რომ შამშილი და სიღარიბე სასოწარკვეთილებას გვირდეს, უსამართლობას გრძობდენ და უკეთეს ბედს ნატრობდენ. აი, მიზეზი არეულობის და ეს მიზეზი განა ღარიბებმა და ღატაკებმა შექმნეს? ..... როგორ უნდა მოველოდეთ, რომ დამშეული ხალხი სიმამდრეს გრძობდეს? სიმშილი, სიღატაკე, მცირე ქირა, აი, არეულობის წინამძღვარნი. სოციალისტები პირ იქით მშვიდობიანობას თესვენ, როცა ისინი ურჩევენ ბრძოლას არა ძალით, არამედ შეერთებით, ორგანიზაციით, საზოგადოებების დაარსებით... და თუ მაინც არეულობა მოხდა, ეს იმის ბრალია, რომ მუშა-ხალხი ჯერ კიდევ არის საკმაოთ შეერთებული, და თუ თქვენ ფიქრობთ არეულობის ჩაქრობას სოციალისტების განდგურებით — ეს ისეთივე თავის მოტყუილება იქ-

ნება, როგორათაც მაგ. დამზღვევი საზოგადოება, რომელსაც ცეცხლის გაჩენა სურს მოსპოს ცეცხლის გამქრობი მანქანების დამტერვეით“.

ისპანი. ამერიკასთან ომი ისპანიას ძვირათ დაუჯდა. მან ამერიკას უნდა გადაუხადოს 40 მილიონი მანეთი და დაუთმოს ფილიპინის კუნძულები. ვისაც ჰქონდეს, იმას მიეცესო — ეს მცნება ბატონობს ყოველგან და ყველაფერში.

ბაზარი. ფუთი ჩვენებური სიმინდი ამ ქვამთ ლონდონში იყიდება 67 1/2 კაპ.

მსურს აქ ვიყო.

თუმც კნთ ტომი ნადგვეს მისმეკს, გულს მინამდავს, ცრემლებს მადენს, თუმცა წყლულზე, წამლის ნაცვლათ,

სასიკვდილო შესამს მადებს;

თუმც თავს ვგძნობ ჯოჯოხეთში, ეშმაკებით შამოტყეპულსა, გბილს მიღჭენენ, გუბრში მსვამენ, მიწიწვნიან სულს და გულსა — მანა მანც ამ გვარ გროვას ან ვცილდები, იმ მსაჩუმი ან მსურს ვიყო, სად გული ძგეკს თავისუფლათ ფართო მკერდში.

სადაც კნთი კაცისაგან ცრემლებს ან ღვრის განამწარი, სადაც ჩაგრულთ გერ შესვდები, სად საერთო შუება ანი...

სადაც რკინის უდეელ ქვეშა ან გაისმის კვინეს მოთქმა, სად ღსენას, ნეტარება, უშიშრათ სულის მოთქმა.

ვთქვით, რომ გაგნდა იმ ქვეყნას, მოსდა ავი მანქანება,

განა ძალუმს ამ ძღვეფარქ გულს იმ ადგილს დაწუნარება?..

გულს მსამძაჩით გარქ-მოცრულს, დაკოდილს და დასეკრისა,

ათას ტანჯვით გამონანდაცს,

ათას რამით დაფლეთილს;

გულს, სადაც შოკს, იმ მსაჩუმი,

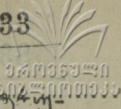
მუდამ თითონ ღვრის ცრემლსა, ეგულება წამებულნი ტანჯვასი რა ლეკენ დღეს... განა ძალუმს კვინეს-მოთქმის შეჩვეულს ჩემსა სმენას, უუკი უგდოს იმა ქვეყნის ბუნდის სიცილ-ღსენას?! განა იქაც, ამ ოცნების სამთავროში, მწარე ხმები არ მომესმის, ან გამგინჯავს, გული გძნობის დამწველები? განა ძალუმს ჩემსა თვალებს იქაულსა სანასავზე შეჩერდენ და დატკბენ მითა, ცვილ-სურათის დანასვასზე?.. განა იქა მოვისვენებ? განა გძნობა დადუმდება? ნუთუ წინა ტანჯულ-ქვეყნის სურათი ან დამიდგება? ანა, ანსად ან გავრბივარ, ანც ოცნებით გავიქცევი. ვიყო ამა ჯოჯოხეთში, სანამ თვით ან წავიქცევი. აქ ბრძოლას; ამ ბრძოლაში მსურს მეც ვიყო მეომარათ, მსურს აქ მსამში ეწდოს გული, რა გადიქცეს მძლე კლდე-სულათ. და ის მსაჩუ სანატრელი, ყოველ სულს და გულს რა ანგებს, მოასლავდეს აქ მოვიდეს, ამ მსაჩუმი ჩამოსახლდეს!..

გ. გოგოლაძე.

ჩვენი სახიობა.

რუსთაველი ოთხმოქმედებანი დრამა, თხზულება გ. მესხისა. აყალ-მაყალი ცოლქმარ შუა, გოდი ვილი ერთ მოქმედებათ.

ეს ორი პიესა იყო მ დეკემბერს დადგმული ქართულ სცენაზე ქალბატონ კარგარეთელის საბენეფისოთ. ჩვეულებრივით ქართული საზოგადოება ცოცხალად დავსწო. საჩუქრებიც მიართვეს, რასაკვირველია, მკათფერი ქართული საღარობისა. რუსთაველია, დრამა ჩვენ უკვე დაწერილებით გექონდა გარჩეული „კვალში“. ამ ქვამთ მხოლოდ მოკლეთ მოვიყვანთ იმ წყაროს, საიდნაც იგი გადმოუქართულებია ბ-ნ კ. მესხს.

არის ნემეცურ ენაზე მიხაილ ბერისაგან და ჰენრიხ ლაუბესაგან ტრადედათ დაწერილი სამწუხარო ისტორია შესანიშნავის დანიის მინისტრის სტრუენზესი, რომელიც ფრიდრიხ მეორეს შემდეგ მეორე ისტორიულ პირათ ჩაითვლება მეთერთმეტე საუკუნეში.

იოსებ სტრუენზე (1737—1772წ.) იყო კარის დანიის მკურნალი მეფის, ქრისტიანე მეშვიდისა. იმან ერთათ მეფესთან შემოიარა ჭაბუკობას დროს მთელი ევროპა, ზედმიწევნით გაიცნო გერმანიის, იტალიისა, საფრანგეთის და ინგლისის წეს წყობილება. იყო დიდი განვითარებული კაცი თავის დროისა და გატაცებული კაცობრიობის სიკეთისათვის. იოსებ სტრუენზემ შეაყვარა თავი მეფეს ღმრის ნიჭიერ მეუღლეს კაროლინა-მატილდას. რამდენათაც მეფე ქრისტიანე მეშვიდე იყო სულით და ხორცილ სუსტად, იმდენათ დედოფალი კაროლინა-მატილდა იყო მხნე, გონებით მაღალი ღმრის გულისთვის თავადებული. მეფესა და დედოფალს არ ჰქონდათ ერთმანეთში კარგი განწყობილება, სტრუენზემ შეარჩია ისინი და ამით მოიპოვა ორივეს პატივისცემა. დედოფალმა შენიშნა სტრუენზეს მაღალი ჭკუა, მტკიცე ხასიათი და ქვეყნის გულშემმატყვიერობა. აი, ის ეძებდა ამისთანა კაცს მან დაიხლოვა სტრუენზე და ჩააბარა მემკვიდრის აღზრდა. მეფემ, როგორც სულით და ხორცილ სუსტმა კაცმა, სრულიად დაანება თავი სახელმწიფოს მართვას და გადასცა თავისი მოვალეობა ნიჭიერ დედოფალს. კაროლინა-მატილდამ ისარგებლა ამ შემთხვევით, მოუწოდა სტრუენზე პირველ მინისტრათ და სრული უფლება მისცა მას, რომ ქვეყნის სასარგებლო ცვლილებები მოეხდინა. სტრუენზემ მიბაძა პრუსიის კაროლს ფრიდრიხ დიდს და დაიწყო სასტიკი ბრძოლა თავადობას წინააღმდეგ. მისი შინაური ცვლილებები იყო დამყარებული თავისნება არისტოკრატის ფრთების შეკვეცაზე, თავისუფალი წეს-წყობილების დამკვიდრებაზე და ხალხის კეთილმდგომარეობისთვის ზრუნვაზე. იმან დედოფლოს ნებით გამოსცა ბრძანება, რომ ყმები განთავსდნენ უფლებულიყვენ დანიის სამეფოში, საღვდლოების უფლება შეზღუდულიყო, გამრავლებულიყო სკოლები, ჟურნალ-გაზეთებს თავისუფლება მიცემოდა, მოშლილიყო საპარტალში ტანჯვა-წამება და დამკვიდრებულიყო უმაღლესი სწავლა-განათლება, ამას გარდა მან შემოიღო ახალი წესი, რომ სახელმწიფო სამსახური მემკვიდრეობით არ ყოფილიყო თავადებზე გაცემული. ისინი უნდა ამორჩეულიყვენ და უნიჭიერეს კაცებს მინდობოდა ქვეყნის მართვა-გამგეობა. ამისთანა წეს-წყობილებამ განზე გაუყენა სტრუენზეს საღვდლოება, თავადობა და უნიჭო სახელმწიფო მოხელეები.

ისინი შეერთდნენ, შეითქვენ დედოფლისა და სტრუენზეს წინააღმდეგ, შეწამეს სტრუენზეს დედოფლის სიყვარული და ხელი მოაწერინეს მეფეს მის დატყვევებაზე და სიკვდილით დასჯაზე.

როგორც შენიშნავდა მკათხველი, აი, ეს კეთილშობილური მიდრეკილებანი სტრუენზესი მაჩვენებდა რუსთველს ბნ კოტე მესხმა და კაროლინა-მატილდას მაგერათ სცენაზე გამოიყენა თამარ დედოფალი.

კ. მესხის თხზულება „შოთა რუსთაველი“ კარგი ერთ და მარჯვე ლექსებით არის დაწერილი, მხოლოდ ამისთანა ისტორიული პიესები, სამწუხაროთ, ჩვენ ღარიბ სცენას არ შეუძლია შესაფერი აკესესართით მართოს.

მაკალიათ თამარ მეფე უსეფე-წუღებოთ და უსეფე ქალებოთ როგორ შეძლება, რომ დაიღვას. ამისთანა პიესებს უნდა ჰქონდეს ტანცმულობა, დიდებული მიხერა-მოხერა, სამეფო ეტიკეტი, ანუ როგორც ჩვენებურათ იტყვიან, დარბაზობა და ეს ყველაფერი აკლია ჩვენ ღარიბს სცენას და მის მსახიობთა გუნდს. კარგათ ითამაშა რუსთველის როლი კ მესხმა, თვითონ ბენედიცინტიც არ იყო ურიგო, ასე გასინჯე ნამდვილი ბუნებრივი გრძნობიერებაც კი შენიშნეთ იმას, როცა თავის სიხმარს მოუთხრობდა რუსთველს. ბნ გუნიას კარგი გრიმი ჰქონდა და შესაფერი მიხერა მოხერაც, მხოლოდ ერთფეროვანი დეკლამაცია მისი აფუჭებდა შთაბეჭდილებას. ეს უფრო იმისგამო მოუვიოდა, რომ თავის როლი არ იცოდა.

სასაცილო იყო ზაქარია სპასალარი თავის დაფლეთილი ტანსაცმელით და კუდა ხმალით. დიდებულ ზაქარია სპასალარს ჩვენ ასე ტაკი-მასხარულათ ვერ წარმოვიდგენთ. სიმპატიურათ შეასრულა ეფ. მესხმა თამარის როლი. მადლობა ღმერთს, იმისთვის მანც ეშოვნათ შესაფერი ტანსაცმელი.

„აყალმაყალმა ცოლქმარ შუა“ ვერ ჩაიარა რიგინათ და ამის მიზეზი უნდა იყოს თვით ვოდველის უშინაარსობა და კარგარეთელის უმარილო თამაში. ბევრს მაყურებელს თამაშის დროს კიდევ მიეთვლიათ.

მ. შაკვალი.

წერილები რედაქციის მიმართ.

I

კვადში“ და „იკუჩაში“ დასტამბულ წერილებით გკითხუბიან ჩვენ, მარტალია თუ არა ის მხაკი, ვითამბნ. ფადაკას ცუდათ მოქსენეობის მთელი სტუდენტობა? ამის შესახებ, აი, რა უნდა მოგასსენოთ:

წმინდანთა გიგანთ. ბ. ფაღვა თავის სიტყვაში სხვათა შორის იმას უმტყვიტყვდა მსაჯულს, რომ დიდათ საწმინდა ან არის იმ რა სტუდენტთა ჩვენება, რომელნიც მოწმობთ იყვენ ამ საქმეში. ამის საბუთათ მოჭყვავდა ის მოსახრება, რომ ისინი (ეს რა სტუდენტი) ეკუთვნიან იმ ჯგუფს ახალგაზდათ, რომელნიც სიტყვიტყვით და მოქმედებითაც ღვინიდენ ბ. ყიფიანს და მის მოლაწყობას. ეს ჯგუფი, განმარტა ბ. ვეჭილმა, ანა ერთხელ შეკრევილა, რათა რაიმე ბ. ყიფიანის საწინააღმდეგო ზომა მიეღო; იმავე ჯგუფის წყალობით ან მოხდა მოძიების-მოძახისის მოხრეობა და სს. ამიტომაც ამ საქმეში უფრო საყურადღებოა და უფრო დაკვირვება „სტორიუს“ წიკრეთელს, ვიდრე იმ მოწმე-სტუდენტებს, რომელნიც ზიკრუთხელათ და სრული სისწორით ვერ აჩვენებდენ საქმის ვითარებას, როგორც დანტერესებულნი ზიკრნიო.

თუ წმინდანთ მართლად ბ. ვეჭილის შესვდულება იმ რა ზემოსხენებულ სტუდენტთა და „სტორიუს“ წიკრეთელის ჩვენებაზე, — ეს სულ სხვა საგანია, რომლის განკვირვას ჩვენ აქ ან შეკრევიტყვით, რადგან ამას ანც ანვითარნი ვაგშინი აქვს აღიკრულ ვითხვასთან და ამას ანც ანვინი გვიკითხება.

P. S. უმორჩილესათ ვოსოვთ „ივერის“ რედაქციას გადაუჭდოს ეს წიკრილი.

- დ. მდივანი.
- ს. კვიტაშვილი.
- გ. გველსინი.
- ანტ. გელსანოვი.

II

უმორჩილესათ ვოსოვთ, დაუთმობთ ადგილი თქვენ გავითის უმსაღობელეს ნამეკში ამ მცირე შენიშვნას:

სამინდათ მიკვირს, რათ დაუნტერესებია ასე უზომოთ სტუდენტი გ. დოდობერიძე ქუთაისელი ვეჭილის აზრს სტუდენტობის შესახებ. ან ვითაკია ანის საინტერესო ეს ვითხვა გარეშე გ. დოდობერიძის? რას წამოაღვიკნს ასეთს ბ. ფაღვა, რომ მას წმინდინიე ათასი ვერსის მანძილზე ვითხვებინ, რას ფიქრობთ სტუდენტობაზე? თუ გ. დოდობერიძე ზიკრდათ იყო დანტერესებული ამ ვითხვით, მას შეეძლო კარმო წიკრილით მიეპართა ბ. ფაღვასთვის და ისიც, დაწმინდებულ ვართ, გააკვირებდა თავის აზრს; და თუ ჩვენ ზიტვიტყვულ ამსახვას თავისა თავი სტუდენტობის წამომადგენელათ მიჩნია და ისე ეკითხება ქუთაისელ ციცერონს, მაშინ შეიკნდა: რას; ის სტუდენტობის ანც წამომადგენელია და ანც მათი აზრის გამომხატველი. მართლაც და, წმინდანთ უნდა დაეცას და დაკვირდეს სტუდენტობა, რომ ის ვინმე ქუთაისელი ვეჭილის აზრის კვლევა-მიებას შეუდგეს? ასეთი დიხება სტუდენტებს ანც ერთი ფილასო-

ფილის და გენიოსისთვისაც ვი ან მიუნიტების და ან შეკითხება: რა აზრის ხართ ჩვენზე? ასეთი ვითხვით მსოფლოთ ისეთ ზიკრს მიამარტვენ, რომლის აზრსაც დიდათ აკვირებენ და განა ეს გვეთქმის ფაღვას შესახებ? ჩვენ თუ მავისთანების აზრს გამოკვივიდეთ, კლიერ შორს წავალთ, და ჯობს ისევე გ. დოდობერიძეს დაკვირვროთ ეს სელობა. სტუდენტობას ისე ანტერესებს ბ. ფაღვას აზრი, როგორც „შამანდელი თოვლი“, რუსული ანდაზისა ან იეოს. ან ასეთი გუფუბრევილოა შეიძლება, როგორც: ჩვენი ვოლევა იხენს? ხუთუ, რომელიმე შეგნებული მკითხველი „გაღას“ ვორესპონდენციით იმას წამოიღვიკნდა, რომ ბ. ფაღვამ ზარდაზირ გამოაცხადა, სტუდენტები ნდობის დიხსი ან არიანო. ანა, მე ნათლათ მიქვს წამომადგენელი, რომ ის უფრო ვიწრო ნიადაგზე იღვიკნებოდა თავის სიტყვაში; ის იტყოდა: ბ. მფისაშვილის და ჯაველის ჩვენება ან არის სანდო, ისინი სტუდენტები არიან და გელემიშვილის მხარეს იტვირენ; სულ სხვა წიკრეთელი. ის ზიტვიტყვობის გარეთ დგას და მართლას ამბობსო. ამის თქმს ანც ნასტუდენტობა დაუშლიდა და ანც შეილის სტუდენტობას ისეთ ვაცს, რომელმაც ისიც ვი დაწამა ქუთაისის ახალგაზდაობას, რომ ყიფიან-გელემიშვილის „სვანდალი“ ამათი წინათ განხრასულების შედეგადა და რადც „კრებები“ ვი მოისხენია. მე მგონია, „გაღას“ ვორესპონდენტმა მსოფლოთ ფაღვას სიტყვების შინაარსი გადმოკვიკნა და აზრათაც ანტვიჩინია მათი სტენგარეფიული ადვიკნა; სოლო, ვინც ვითხვა იცის და წაკითხულის გატება შეუძლია, ის მეტაზრს ვერ გამოიტანდა ბ. ფაღვას სიტყვებიდან: თუ მე ან ვინდობი ივანეს, ზიტვიტყვს, გოვას, იმიტომ რომ ისინი სტუდენტები არიან, მამ სტუდენტობა დიდი მანვი უნდა იეოს ჩემის აზრით და ანც სტუდენტების ნდობა მიქვს, რასაკვირველია. ეს ერთთ-ერთი შესაძლებელი დასკვნაა ფაღვას სიტყვებიდან. რა შუაშია აქ ან ნასტუდენტობა, ან შეილის სტუდენტობა, წმინდინი დიხლომინია დღეს ჩვენში ისეთი, რომ თავის დიხლომსაც და სსკასაც უფურებს მსოფლოთ თფილი ადგილის მოსაპოვებელ იარდათ, უმადლეს სასწავლებელშიც ამ მიხნით წამოსულა.

გ. დოდობერიძეს ვი დაგვიჩენია მსოფლოთ ვუთსრათ: „Si tacuisses, mansisses“!

მოსკოვი, 22 ნოემბერი. სტუდ. ნიკო ელიავა

თოფის სროლა

III.

(დასასრული) *)

შევიდა ერთი კვირა. ჩხერულას სოფელში გავარდა ხმა, რომ კიკოლას ფასია თოფით დაუტვირო. შეიქნა სოფლოთ განგაში, ყველას უნდოდა ნამდვი-

*) ის. „გაღას“ № 49.

ლი შეეცყო; მაგრამ რამდენიც კი მივიდა ფასიას ამ-
ბის შესატყობათ, ყველა უკან დაბრუნდა დაუკმაყო-
ფილებელი და დაიჭვიანებული. მართალი ვერა შეი-
ტყვესრა, რადგან ტასია გამაცადინებელი იყო, რომ
არაფერი მაგისტანა არ შეენიშნათ იმისთვის. მეზო-
ბელი რომ მივიდოდა მასთან, ტასია ყოველთვის
მხიარულათ მიეგებებოდა, ერთმც აქ არაუფრიაო.
რომ ჰკითხავდენ, ფასია სად ბძანდებო, ტასია მა-
შინვე მიაკვებდა: „ეს ერთი კვირაა, ჩემი ფასია გო-
მარეთს გავისტუმრე ერთი უღელი ხარის საყიდლა-
თაო. ხარები დავიბერდენ, გენაცვალე, და მოგესხე-
ნებათ, ამ შემოდგომაზე ჰქინახულია შემოსაზიდავი.
ბებერი ხარების ამარა ვერ დერჩებით. იქაურ საქო-
ნელს კარგი ჯიშისას მოგახსენებენ“ — გაბამდა ის
დარბაისლათ საუბარს. მეზობელს, თუ მამა კაცი იქ-
ნებოდა, აივანზე მიიღებდა, თუ დედაკაცი, შინ სახლ-
ში შეუძღვებოდა, პალატის ზემოთ რომ ფიცრული
იდგა. კარგათ იცოდა, რომ დასაზვერავათ მოდიოდენ,
და პირველათ თვითონ ტასია დაატარებდა სამთვალ
სახლს; ყოველგან სათითაოთ შეიყვანდა, რომ ეჭვი
რამე არ აელოთ და არ ეფიქრებიათ, ფასიას გვიმა-
ლავენო. ზოგიერთი სიპართლის გულისთვის პალა-
ტში სადგომების მიმოხილვასაც კი ფიქრობდა, მაგ-
რამ პალატის კარები ყოველთვის დარაზული იყო
და, აბა, ვინ იქნებოდა ისეთი უზრდელი, რომ პატ-
რონის დაუკითხვათ მიინდომებდა კარების რაზის
ჩამოკვებას; თუმცა ბევრი იმ სოფლის მცხოვრებთა-
განი იმავე დროს დაწმუნებული იყვენ, რომ მძიმეთ
დაჭრილი ფასია ქვეით პალატში იწვა. ვინღაც სოფ-
ლის დედა-კაცი, ჰრილობის მომჩინი, მოჰყავდათ
ხოლმე იმასთან. მაგრამ თვითონ დედაკაცს რომ ჰკი-
თხავდენ, უარს ამბობდა, წრეულ ფასია თვალთაც
არ დამინახავსო. ამ სახით იქ რომ ბეჯითი ვერა შეი-
ტყვესრა, ახლა კიკოლას ოჯახს დაუწერილმანდენ.
იქ უფრო ქალებს გზენიდენ, რადგან მამა-კაცები კი-
კოლას არაფრათ წყალობდენ, პურაძვირობის სახელი
ჰქონდა შეთქმული. „იმასთან როგორ მივალთ, აწწ-
ლით შეფერილი ღვინით გავგებთქავსო და დალორი-
ლი ბებერი ხარის ხორცის მეტს არას მოგვიტანსო“.
ამ ძიებაში და კვლევაში გავიდა ორი კვირა. კიკო-
ლამ და მისმა ოჯახმა გული დაიმშვიდეს, რომ ფა-
სიას სიკვდილით არა უშეადარა, მხოლოთ მძიმეთ
დაჭრილი იყო და სოფლის დედა-კაცი წამლობდა.
ის ღამით მოდიოდა ხოლმე ფასიას ოჯახში, როცა
ყველას ეძინა და დილით უთენიათ გაილალებოდა,
რომ არავის დაენახა. ეს ამბები კიკოლას ვერ გამო-
აპარეს, რადგან ერთა რომ კიკოლა ყველა მეზობ-
ლებზე უფრო ახლო ესახლა ფასია ნაძრახიშვილთან
და, მეორე, თვით კიკოლასაც ბეჯითათ ჰქონდა მიკვ-

ლეული, სად იწვა დაჭრილი ფასია. ამის გულისთვის
ის ერთხელ ღამით გაუდარაჯდა ფასიას იმის პალატს
უკან და დილის რიყრახამდი არ მოცილებია. იმან შე-
ნიშნა ძალიან კარგათ, ჰრილობის მოწამლე სოფლის
დედა-კაცი რომ გადმოვიდა ფასიას ეზოში და ის და
ტასია როგორ შევიდენ ავთმყოფთან; დედაკაცმა
შეხსნა იარა, გაუკეთა ახალი წამლები და მერე ჰრი-
ლობა ისევე შეუხვია. ამ დროს ფასიამ ბევრი იკენე-
სა, რადგან შეხსნაზე და ახალი ბალახის წამლების
დადებაზე იარა საშინლათ აეწვა. კიკოლა ყოველ
იმის „ვაი ვაის“ ძახილზე ასე დაატანდა ხოლმე:
„ვაი შენ და არ გვადარჩინაო“! ამსახით კიკოლამ
და ანუსიამ ზედმიწევნით იცოდენ ფასიას ამბავი,
მაგრამ ისინიც ისე ფარავდენ ამ ამბავს, როგორც
თვით ფასიას სახლობა, ამიტომ რომ ჯერ კიდევ დარ-
წმუნებული არ იყვენ, მოჩინებოდა თუ არა ეს ღამის
მელა.

ერთ დღეს მთელი ჩხერულას სოფელი შეიძრა
ახალი ამბით: „საწყალი ფასია გომარეთიდან ჯალა-
ბრით მოუყვანიათო, ბარძაყზე ბედნიერი *) გამოსე-
და იაო. ველარც მოზერები უყიდნია და ფულიც წამ-
ლობაში შემოხარჯვიანო“. ამ ამბის მოფენა სოფელ-
ში და მნახველების დაძვრა ფასიას ოჯახისკენ ერთი
იყო. დღეში ოც კაცს რომ ენახა და გაპოვეითხა
მისი ამბავი, ცოტა იყო. ახლა ფასია იწვა ზვეით
ოდის დარბაზში, ხან-და-ხან კიდევ წამოდებოდა
და ჯოხის შემწვობით გაივლ-გამოივლიდა თვით დარ-
ბაზში. მხოლოთ კიკოლა არ ეკარებოდა მას უფრო
სხვის დასახანავათ, რადგან ყველამ იცოდა, რომ ფა-
სია და კიკოლა ერთმანეთში შემდურებული იყვენ.
ბოლოს კიკოლას მეზობლებმაც ძალა დაატანეს და
თვითონაც მოისურვა ფასიასთან შერიგება. ერთ დღეს
ის დილა აღრიანათ გადავიდა ფასიას ეზოში. ავთ-
მყოფი აივანზე გამოსულიყო, იქ სავარძელზე იჯდა,
ჯოხი წონ ებიჯგა და მტკივანი ფეხი განზე გაწვილი-
ნა. კიკოლა ავიდა კბეზე და დარბაისლურათ მიეგე-
ბა ფასიას: „შენი მძიმე ავთმყოფობა შევიტყვე და
ველარ მოვითმინე, რომ არ მენახე, თუმც კი მიმარ-
თებს შენთან სანდურავი, იმხელა ღორი შემიჭამეო,
უთხრა სათნოიანი ხმით კიკოლამ. როგორც კი დაი-
ნახა კიკოლა, ავთმყოფს მაშინვე ფერი ეცვალა. მი-
სი ძალიან გამხდარი და დაღმეკილი სახე კიდევ უფ-
რო დაიჭმუჭნა სიმძულეარისაგან, თუმცა იმავე დროს
ფასია ცდილობდა, არ შეენიშენინებინა. იმან სახე
ვერდზე მიიღო და კენესით წაულაპარაკა:

— მაღლობელი ვარ, ჩემო კიკოლა, ნახვისათვის.
ვისაც შენი ღორი დაეკლას, ის ნუ გადაარჩინოს

*) „ბედნიერს“ დასავლეთის საქართველოში საშიშ
არას ეძახიან.

ღმერთმა (ამას მართლს ამბობდა ფასია. მართლაც თვითონ კი არ დაუკლავს, თავის მოჯჯამაგირეს დაკვლევენა). მაგას რაეა ბრძანებ, ჩემო კიკოლა, მაგისთანა საქმეს როგორ ვიხამდი. ეგ რა ფიქრში მოგივიდათ?..

— რა დაგემართა? სწორეთ ძალიან ავით ყოფილხარ. რა მიზეზით გახდი ავით? — ჰკითხა ეშმაკურათ კიკოლამ.

— იმისთანა თქვენს მტერს, მე დამემართა. როგორც ჩავედი გომარეთს, მაშინვე ეს ბარძაყი გამისივდა და მესამე დღეს ბედნიერი გამოძევა ზედ — მიუთითა ფასიამ მტკიენ ბარძაყზე.

— მაინც მიჩვენეთ, რა ადგილს გამოგებათ — კიდევ ეშმაკურათ ჩაჰკითხა კიკოლამ.

— აი, აქ ზედ შუა ძვალზე. ისე შემაქუნა, რომ კინალამ მომკლა. ძლივს მოვაწიე შინ.

— ჰაჰ! ჰაჰ! ჰაჰ, ჰაჰ! — შეიცხადა ჰარმონივობით კიკოლამ. — კიდევ ბედა დამართნია, ჩემო ფასია, რომ ევ ბედნიერი ცოტა ზევით არ გამოგბმია, თვარა ევლარ გადურჩებოდი.

ფასიამ იგრძნო კიკოლას დაცინვის კილო და სიბრაზისაგან სახე დაეღმეჭა. იმან ამოიხზრა საოცრათ, მაგრამ ეს ამოხზერა უფრო მუქარას ჰკავდა, ვიდრე მწუხარების გამოთქმას.

ამ საუბარს შემდეგ კიკოლა ცოტა ხანს კიდევ დარჩა ავითყოფთან ხმაგაკმენდილი; იმას უნებურათ სიცილი ეპარებოდა სახეზე და რომ არ შეენიშნათ, როგორც შეეძლო, ისე მოუჭირა კბილები ენას. მერე გამოემშვიდობა ავითყოფს და წავიდა.

ფასიამ მრისხანე თვალები გააყოლა თავის მტერს და თითქოს ჩუმი სიცილი შემოესმაო, გულგანთქილმა წაიღულუნა: „ისე ჩემმა მტერმა გაიცინოს, როგორც მე შენ გაგაცინო. მაკალე, ერთი დავდგე ფეხზე!..“

ამას შემდეგ ფასია მალე მორჩა; ამბობდენ, დე დაკაცმა ტყვია ბარძაყიდან ამოუღო და იმიტომ გათავისუფლდა ასე მალეო.

ერთხელ შუა ღამისას საშინელომა ამბავმა შეძრა მთელი სოფელი ჩხერულა. ხალხი ყოველ მხრიდან ყვირილით მორბოდა: „ცეცხლი“, „ცეცხლიო“!.. მართლაც მთელი ჩხერულა შუალამეში დღესავით განათებული ყო. კიკოლას ეზოდან საოცარი ხმა მოისმოდა: „არქა, გვიშველოთ, ეინ ხართ ქრისტიანო!“ მართლაც მისი სახლი, ბედელი, ბოსელი და სა' იმიდევ ერთბაშათ იყვენ აღში ჩამდგარი. კიდევ ბედი დამართათ ცოლქმარს, რომ დროზე გამოასწრეს და ცეცხლში არ გამოიწვენ. იმათ ბარობაზე აღარც შენობა და აღარც ჭარხანული ერთა მარცვალი აღარ დარჩენილა. მეორე დღეს ხმა

გაეარდა, რომ ეს ფასია ნაძრახიშვილის საქმეა. ვისთავებმა მაშინვე მოიკითხეს ის ოჯახში, მაგრამ ტასიამ ასე თქვა: „ფასია ბატონო, ეს ერთი კერაა, ქალაქს გიანლათ ბამბის საყიდლათაო!“.

ბ. წერეთელი.

ქართველნი მწერალნი

ასჯათ დაიბეჭდა ფოტოტიპიური სურათი ქართველი მწერლებისა.

იყიდება ყველა წიგნის მაღაზიებში თითო-ეული სურათი 75 კაპ. შემოსავალი ფულის 10% გალაიდება ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების სასარგებლოთ.

აღრესი: თფილისი, როინოვის ფოტოგრაფია.

(5—1)

საპოლიტიკო, სამეცნიერო და სალიტერატურო ნახატებიანი გაზეთი

„კ ვ ა ლ ი“

გამოვა 1899 წელსაც ყოველ კვირაში ერთხელ ერთიდან სამ თაბახამდე.

იმავე პროგრამით და იმავე თანამშრომლებით, როგორც 1898 წელს.

გაზეთი წლიურათ ღირს გაუზზანენლათ 7 მანეთათ, ხოლო გაგზანენით 8 მანეთ. ნახევარი წლით გაუზზანენლათ 3 მან. 50 კაპ., გაგზანენით 4 მანეთ. სამი თვით გაუზზანენლათ 2 მანეთ., გაგზანენით 2 მ. 50 კ. ოთო ნომერი სამ შაურათ. ხელის მომწერლებს წლის ფული შეუძლიათ ნაწილ-ნაწილათ გამოგზანენონ.

ხელის მოწერა მიიღება თბილისში „წერა-კითხვის საზოგადოების კანცელარიაში“ (Дворцовая ул. д. зем. банка № 101) და თვით „კვალის“ რედაქციაში არტელერიის ქუჩა № 5, კორპუსის ანლო.

ფოსტის აღრესი: Тифлисъ редакция „КВАЛИ“.

რედაქტორ-გამომცემელი ან. თ.-წერეთლისა.